

УДК: 336.227

РОЗВИТОК ПОДАТКОВИХ СИСТЕМ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ – ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

*Аранчій В. І., к.е.н., професор; Борисова І. С., к.е.н., доцент; Кошман Н.І.
Полтавська державна аграрна академія*

У статті розглянуто досвід та переваги системи оподаткування країн Європейського Союзу, виявлено основні недоліки вітчизняного податкового законодавства та проведено їх порівняння. Узагальнено способи надання податкової звітності країнами Єврозони до відповідних органів, доведено необхідність запровадження Україною електронних методів отримання та обробки таких звітів. Визначено ключові напрямки реформування вітчизняного податкового законодавства.

Ключові слова: податки, податкова система, зарубіжний досвід оподаткування, рівень податкової системи, податок на доходи фізичних осіб, податок на додану вартість, екологічний податок, електронна податкова звітність.

Постановка проблеми. З часів обрання Україною зовнішньополітичним пріоритетом інтеграцію до Європейського Союзу (ЄС) особливої актуальності набуло питання гармонізації нормативно-правових актів нашої держави у відповідність до законодавства європейського співтовариства. Зокрема, важливим аспектом, який неодмінно потребує реформування є існуюча податкова система України. Підтвердженням недостатньої ефективності системи оподаткування нашої держави є надзвичайно низькі позиції в міжнародних рейтингах, що характеризують податкові інститути країни. Тому, зважаючи на деякі проблеми в законодавстві, буде доцільно провести порівняльне дослідження системи оподаткування ЄС та України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню реформування податкової системи України та залученню позитивного досвіду інших країн в цій сфері присвячено багато робіт вітчизняних фахівців-економістів. Серед них можна відмітити наукові праці таких вчених, як: І. О. Лютий [6], А. Б. Дрига [6], М. О. Петренко [6], Г. М. Білецька [2], М. В. Кармаліта [2], М. О. Куц [2], О. М. Смірнова [9], І. І. Огороднікова [9], Я. В. Литвиненко [5], Д. М. Серебрянський [9] та інші. Однак механізм реформування української системи оподаткування з урахуванням позитивного зарубіжного досвіду залишається не вивченим у повному обсязі.

Постановка завдання. Практичне значення даного дослідження полягає у виділенні позитивного для України досвіду в податковій сфері, який практикується у країнах ЄС, оскільки податковий механізм та інститути оподаткування потребують значного спектра заходів по їх вдосконаленню.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стабільне економічне зростання – основне завдання будь-якого уряду. Проте без ефективної системи оподаткування досягти цього майже неможливо. Саме тому, податкова система України завжди була і залишається в центрі уваги законодавців, які неодноразово переглядали та вдосконалювали її. Однак

вітчизняна податкова система залишається однією з найменш сприятливих як для ведення та розвитку бізнесу, так і для повсякденного життя громадян. Зокрема, характеризуючи чинну податкову систему України, вітчизняні та зарубіжні науковці і практики, серед яких Ряба О., Гончарук Н., виділяють наступні її недоліки (рис. 1).

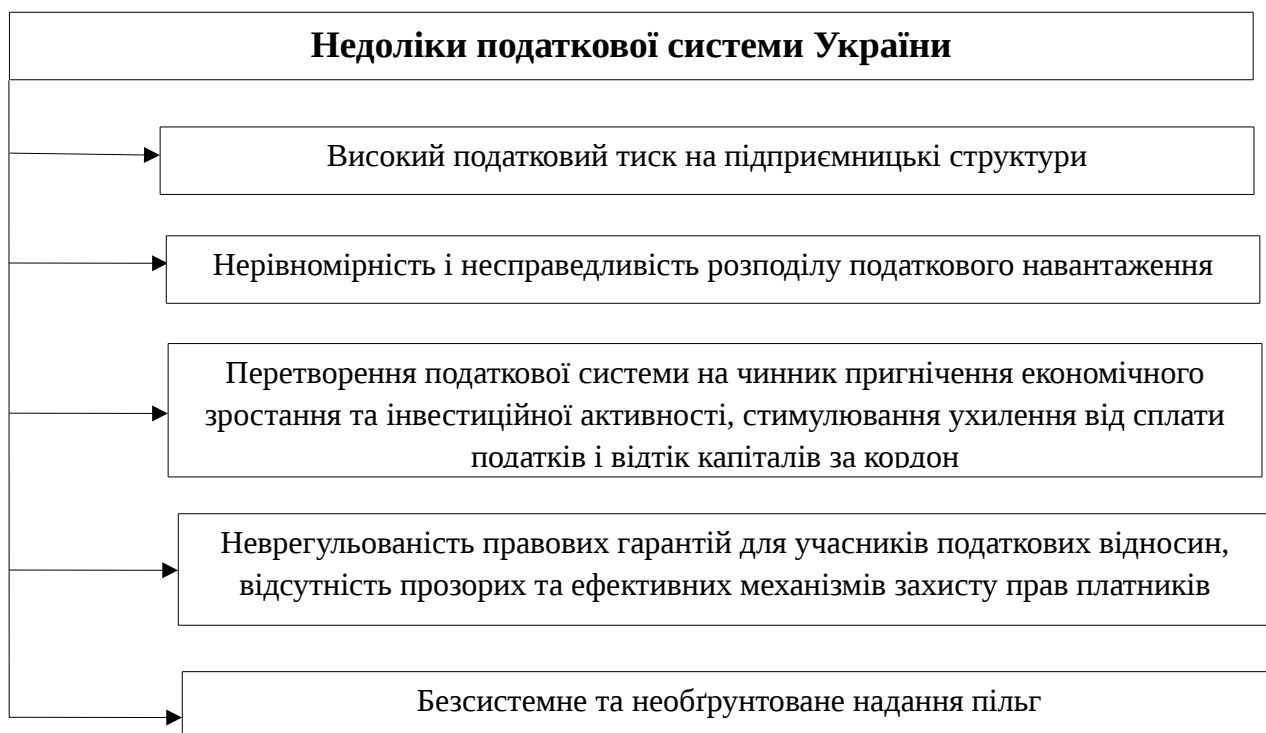

Рис. 1. Основні недоліки податкової системи України [8, с. 213; 7, с. 187]

Світовий досвід свідчить, що співвідношення прямих і непрямих податків залежить від життєвого рівня переважної частини населення, досконалості механізму стягнення податків, рівня податкової культури та ін. Так, у багатьох європейських країнах переважають прямі податки.

В Україні інша ситуація – чинна вітчизняна система оподаткування переобтяжена непрямими податками, які складають переважну більшість усіх податкових платежів.

Динаміка показників і місце України серед інших країн світу за рівнем розвитку податкової системи представлені у табл. 1.

Поглиблюючи аналіз рівня розвитку податкової системи в Україні та світі, слід особливу увагу зосередити на особливостях оподаткування. Так, станом на початок 2014 р. в Україні податкове навантаження на заробітну плату складало 56 % (єдиний соціальний внесок (ЄСВ) у розмірі від 36,76 до 49,7 % плюс 15 % (17 %) податок з доходів фізичних осіб). У Німеччині відрахування із зарплати сягає лише 30 %, а у Швеції, країні з одними із найвищих податків у світі, – 46 % [3]. Одержані дані свідчать про недосконалість інституційного механізму оподаткування фізичних і юридичних осіб.

Таблиця 1

Динаміка показників, що характеризують рівень розвитку податкової системи України [1]

Країни	Рік	Кількість платежів на рік	Час для сплати податкових платежів	Сукупна податкова ставка (у % до комерційного прибутку)	Місце України серед інших країн світу за рівнем розвитку податкової системи
Україна	2009	99	848	58,4	180 місце серед 181 країни
	2010	147	736	57,2	180 місце серед 183 країни
	2011	135	657	55,2	180 місце серед 183 країни
	2012	135	657	57,1	181 місце серед 183 країн
	2013	28	491	55,4	165 місце серед 185 країни
	2014	28	390	54,9	164 місце серед 185 країни
Країни ЄС	2014	28,5	277	44,8	-

Практика застосування ПДВ в Європі свідчить про те, що даний податок є одним з найбільш проблематичних з позиції його адміністрування та контролю за повнотою сплати. ПДВ, як в Україні, так і в країнах ЄС, є найбільш кримінальним податком. Це, перш за все, пов'язано з можливістю відшкодування податку та звільненням від ПДВ операцій експорту, які роблять можливим одночасно уникати сплати податкових зобов'язань та отримувати відшкодування несплаченого податку з бюджету. Тому спільною проблемою для всіх Європейських країн є недосконалість механізму відшкодування ПДВ.

Саме тому досвід країн ЄС у боротьбі з правопорушеннями у сфері ПДВ буде корисним для України, яка щорічно несе суттєві втрати через використання численних шахрайських схем з податком на додану вартість (рис. 2).

Також, на наш погляд, в Україні доцільно впровадити більшу диференціацію ставок ПДВ в залежності від виду діяльності, зокрема варто запровадити знижену ставку ПДВ на товари, які визнані суспільно необхідними (продуктів харчування, ліків, дитячих товарів, товарів щоденного попиту тощо), а для товарів розкоші, підакцизних товарів (шкідливих для здоров'я) варто застосовувати підвищену ставку ПДВ на рівні 25 – 30 %.

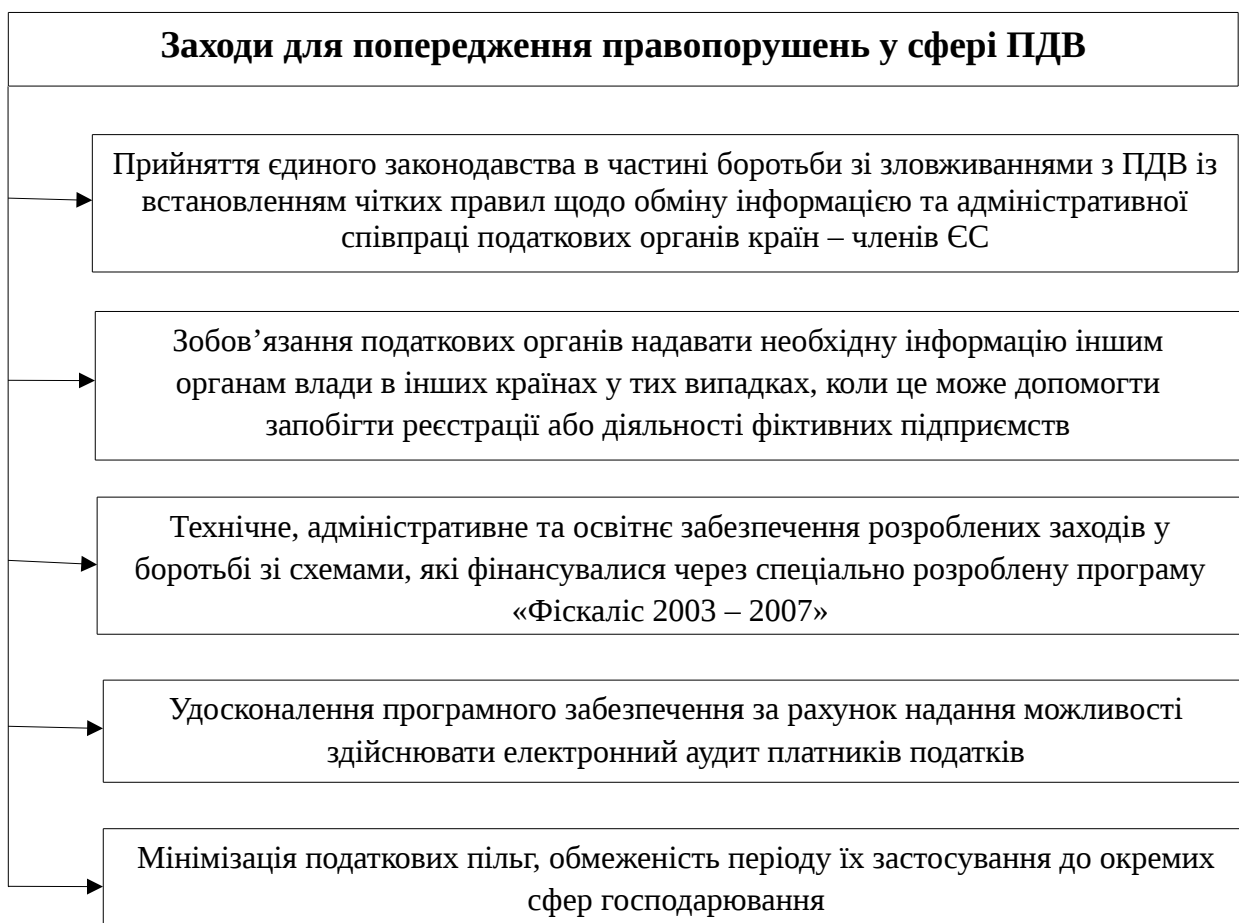

Рис. 2. Заходи, які вживаються країнами Єврозони щодо попередження правопорушень у сфері ПДВ [10, с. 234]

У більшості країн ЄС діяльність регіональних і місцевих органів влади фінансується за рахунок надходжень від податків на нерухомість (зокрема, у Великобританії і Нідерландах понад 70 % від податків на нерухомість витрачається на діяльність місцевих органів влади [2]).

Отже, даний податок, що стягується і в Україні, беззаперечно має ряд спільних рис з податком на нерухоме майно, що використовується в країнах ЄС, проте для України найбільш наближеною є модель Польщі. Тому, користуючись досвідом цієї країни, доцільно б було запровадити в Україні більш широкую диференціацію ставок податку, залежно від того, з якою ціллю використовуються об’єкти нерухомого майна фізичними та юридичними особами.

Надзвичайно цікавим для України є досвід оподаткування екологічним податком, оскільки наша країна, маючи один з найбільших ресурсний потенціал у Європі, все ще посідає одне з перших місць у світі за рівнем споживання води, енергії та інших ресурсів на одиницю ВВП, при цьому обсяги промислових відходів на душу населення перевищують аналогічні показники багатьох країн.

Предметом оподаткування екологічним податком в Європі може бути будь-що, що здійснює шкідливий вплив на навколишнє середовище, при цьому даний податок в країнах ЄС формує найбільшу частину надходжень до бюджету від оподаткування.

В Україні надходження від екологічного податку до бюджету мають тенденцію до зростання, однак цих коштів недостатньо для фінансування більшості необхідних природоохоронних заходів.

Саме тому, використовуючи досвід країн ЄС і зважаючи на екологічні проблеми в Україні, доцільно б було розшири для юридичних осіб перелік об'єктів оподаткування екологічним податком; надавати суттєві податкові пільги суб'єктам, що використовують або виробляють біопаливо, переробляють різного роду відходи тощо.

Також, на нашу думку, доцільно б було скористатися досвідом ЄС щодо скасування податку з дивідендів, що значною мірою могло б підвищити інвестиційну привабливість вітчизняних підприємств.

Крім реформування основних податків в Україні велику увагу необхідно приділити способу надання податкової звітності. Адже впровадження нових механізмів звітування платників податків шляхом подання податкової звітності засобами електронного зв'язку залишається для органів державної податкової служби одним із важливих напрямків поліпшення процесу обслуговування платників податків. Використовуючи такий формат подання звітності в Україні, можна уникнути черг, зекономити час та гроші. До того ж програмне забезпечення звітності автоматично виконує чимало спеціальних розрахунків та самостійно знаходить помилки.

Саме із впровадженням у життя системи електронного документообігу наша держава наблизиться до світових економічних стандартів, адже більшість розвинутих країн світу давно відмовилася від паперового документообігу і віддала перевагу електронним деклараціям. Так, понад 60 країн використовують електронну форму звітності (США, Німеччина, Франція, Словаччина, Естонія, Ірландія, тощо).

У Словенії систему електронної податкової звітності використовують для заповнення заявок на відшкодування ПДВ під час обміну товарами серед країн Європейського Союзу; зокрема, тут існує офіс електронного прийняття документів, що веде облік усіх електронних документів, які заповнюються і надсилаються, а також видає підтвердження про отримання електронних документів. Цей офіс також містить інструмент для створення та перевірки захищених електронних підписів.

Служба доходів громадян Ірландії дозволяє здійснювати електронне декларування та сплату різних податків і зборів (21 вид) у зручний час (24 години на добу) та у зручному місці усім своїм клієнтам та їх агентам – це повністю інтегрована Інтернет-система.

Подання звітності у Франції відбувається через Інтернет, де можна порахувати свої податки, вибираючи потрібне поле, заповнюючи обов'язкові

рядки, відповідаючи на запитання. Причому, зробити калькуляцію можна як на поточний період, так і підрахувати свої податки на майбутнє.

Отже, запровадження електронної звітності в Україні – це, перш за все, зниження затрат та поліпшення звітності платників податків, полегшення процедур, спрощення отримання та обробки звітності, безконтактний метод, який унеможливило б зловживання у податковій сфері [4]

Висновки. За результатами проведеного дослідження було встановлено, що система оподаткування України та країн ЄС має спільні риси, проте існує багато суттєвих розбіжностей, які у разі їх ліквідації могли б принести позитивний ефект при їх впровадженні в Україні.

Виходячи з цього, основними напрямками реформування податкової системи України, на наш погляд, на сьогодні мають стати: покращення процесу адміністрування, зменшення масштабів ухилення від сплати податків, забезпечення більш рівномірного розподілу податкового тягаря між платниками податків, максимальна співпраця податкових органів різних рівнів, а також налагодження системи електронної взаємодії податкових органів і платників, система податків повинна містити якомога менше необґрунтованих пільг, узгоджуватись із загальною політикою ціноутворення і підвищення заробітної плати, розширення бази оподаткування екологічним податком та податком на нерухоме майно, стимулювання розвитку бізнесу та підвищення ефективності виробництва, податки зобов'язані надавати більше свободи підприємництву, інвестиціям, науково-технічному прогресу, посилення оподаткування екологічно шкідливих і небезпечних виробництв.

Список використаних джерел:

1. Paying Taxes 2014: The global picture comparison of tax systems in 189 economies worldwide. PWC / Офіційний сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pwc.com/gx/en/paying-taxes/index.jhtml>.
2. Білецька Г. М. Гармонізація податкового законодавства : українські реалії : [монографія] / Г. М. Білецька, М. В. Кармаліта, М. О. Куц. – К. : Алерта, 2012. – 222 с.
3. В Україні з зарплати беруть більше податків, ніж у Швеції // Високий Замок. – 22 січня 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журн. : <http://www.wz.lviv.ua/news/26001>.
4. Закон України «Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні» : документ 1166-18; редакція від 02.08.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1166-18>.
5. Литвиненко Я. В. Податкові системи зарубіжних країн : [навч. посіб.] / Я. В. Литвиненко, І. Д. Якушик. – К. : МАУП, 2010. – 208 с.
6. Лютий І. О. Податки на споживання в економіці України / І. О. Лютий, А. Б. Дрига, М. О. Петренко. – К. : Знання, 2005. – 355 с.
7. Нікітішин А. О. Використання іноземного досвіду при оподаткуванні доходів фізичних осіб / А. О. Нікітішин // Формування ринкових відносин в Україні. – 2009. – № 9. – С.185-190.
8. Ряба О. Реформування податкової системи України в контексті міжнародної інтеграції / О. Ряба, Н. Гончарук // Вісник Хмельницького національного університету. – 2012. – № 2. – С. 212-215.

9. Серебрянський Д. М. Міжнародний досвід гармонізації бухгалтерського та податкового обліку з податку на прибуток / Д. М. Серебрянський, О. М. Смірнова, І. І. Огороднікова. – Ірпінь : НДІ фінансового права, 2013. – 75 с. Тимченко Л. Д. Особливості формування податкових систем у країнах Центральної та Східної Європи / Л. Д. Тимченко // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). – 2008. – № 2 (41). – С. 230-236.